

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента, головного наукового консультанта відділу з питань економічного розвитку та фінансової політики Дослідницької служби Верховної Ради України

на дисертацію Матієвої Яни Сергіївни на тему: «Економічна функція держави: міжнародно-правовий вимір», подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження Матієвої Яни Сергіївни є безумовно актуальною як у теоретичному, так і в прикладному вимірі. Сучасний етап розвитку національної правової системи характеризується потребою у переосмисленні фундаментальних засад функціонування держави, у межах якої особливе місце посідає її економічна діяльність, яка вже не може розглядатися відокремлено від глобальних економіко-правових процесів.

Актуальність обраної тематики дослідження насамперед зумовлена об'єктивною необхідністю встановлення правової природи та змісту економічної функції держави через призму її зовнішніх проявів та взаємодії з міжнародними правовими інститутами. У контексті загальнотеоретичної юриспруденції та галузевого правового регулювання гостро постає питання трансформації державного суверенітету, оскільки посилення транскордонних економічних зв'язків вимагає від правової доктрини нових підходів до визначення юридичних меж державного регулювання та механізмів реалізації національних інтересів. Важливим аспектом актуальності роботи є стрімке поширення цифрових технологій у сфері господарювання, що породжує виклики для традиційних юридичних інститутів та змушує шукати відповідні інструменти правового регулювання новітніх економічних відносин на перетині національного законодавства та міжнародно-правових стандартів.

Особливого значення дослідження набуває у зв'язку із реалізацією стратегічного євроінтеграційного курсу України, оскільки процес адаптації національного законодавства до вимог *acquis* Європейського Союзу (далі – ЄС) потребує ґрунтовного наукового аналізу саме в частині виконання державою її

економічних функцій. Дослідження правових засад такої адаптації дозволяє виявити оптимальні шляхи узгодження національних підходів до регулювання економічних процесів з принципами функціонування внутрішнього ринку ЄС, що є вкрай важливим для правового забезпечення сталого економічного розвитку.

З огляду на зазначене, обрана тема дисертаційного дослідження є науково обґрунтованою, своєчасною та має вагомим значення як для розвитку доктрини правознавства в частині розуміння функціонального призначення сучасної держави, так і для удосконалення національного правового регулювання у сфері правового забезпечення економічної діяльності та ефективної реалізації прагнень України як держави-кандидата до набуття повноправного членства в ЄС.

Зв'язок дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Матієвої Яни Сергіївни виконане у контексті актуальних напрямів сучасної юридичної науки, пов'язаних із дослідженням правової природи функціонального призначення держави в умовах глобалізаційних трансформацій та правового забезпечення її економічної діяльності. У цьому аспекті тема дисертації органічно інтегрується у сучасний науковий дискурс, що охоплює проблематику як національного, так і міжнародного права та права ЄС.

Дисертаційне дослідження також узгоджується з науково-правовим напрямом дослідження ДВНЗ «Ужгородський національний університет» «Модернізація теорії і практики сучасних глобалізаційних викликів у міжнародному праві» (номер державної реєстрації 0124U002815).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про загалом належний рівень обґрунтованості сформульованих у роботі наукових положень, висновків і рекомендацій. Дослідження ґрунтується на широкій джерельній базі, що охоплює міжнародно-правові акти, документи та акти вторинного права ЄС, національне законодавство, а також значний масив сучасних наукових публікацій, присвячених правовій природі функцій держави, теорії державного суверенітету та механізмам правового регулювання глобальних економічних відносин.

Сильною стороною дисертації є те, що автор не обмежується характеристикою нормативних положень щодо участі держави в міжнародних економічних зв'язках, а намагається простежити еволюцію підходів до розуміння змісту економічної функції, відтворити логіку трансформації правового статусу держави як суб'єкта господарювання та суб'єкта владних повноважень, виділити системні ознаки цієї функції в умовах цифровізації та обґрунтувати новітні правові форми її реалізації.

Висновки дисертаційної роботи мають системний характер і логічно випливають із проведеного дослідження. Позитивної оцінки заслуговує й те, що дисертантка здійснила порівняльний аналіз правових систем різних держав та практику їхньої взаємодії з міжнародними та наднаціональними інституціями. У роботі переконливо аргументується, що економічна функція сучасної держави набуває ознак «відкритості», де національне правове регулювання інтегрується у глобальний правовий контекст, не втрачаючи при цьому своєї суверенної основи.

Загалом проведене дослідження свідчить про належний рівень наукової підготовки автора, здатність до самостійного наукового аналізу складної міжгалузевої проблематики та вміння формулювати обґрунтовані теоретичні висновки та практичні рекомендації.

Методологічна основа дослідження та її оцінка. Методологія, визначена та застосована для проведення дослідження загалом відповідає предмету та меті дисертаційної роботи. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, зокрема діалектичний та системно-структурні методи, формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий методи тощо. Їх застосування дозволило автору забезпечити належний рівень наукової обґрунтованості отриманих результатів та комплексно дослідити правову природу та змістовне наповнення економічної функції держави в умовах глобалізаційних викликів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження. Аналіз змісту дисертаційного дослідження Матієвої Яни Сергіївни дає підстави загалом позитивно оцінити отримані автором результати з огляду на їх теоретичну та

прикладну значущість. Реальний зміст наукової новизни дисертаційного дослідження проявляється у таких положеннях та аспектах роботи:

По-перше, у роботі зроблено спробу комплексно розглядати економічну функцію держави у взаємозв'язку з міжнародно-правовими механізмами її реалізації, що відповідає заявленому у вступі положенню про дослідження міжнародно-правового виміру цієї функції не як зовнішнього чинника, а як невід'ємного елемента її сучасного змісту, тобто як цілісного явища. Такий підхід забезпечує органічне поєднання загальнотеоретичного та міжнародно-правового рівнів аналізу в межах єдиного предмета дослідження.

По-друге, важливим елементом дослідження є здійснений у роботі системний аналіз та узагальнення міжнародно-правових інструментів реалізації економічної функції держави (Розділ 2), включаючи як договірні механізми, так і інструменти «м'якого права», що співвідноситься із заявленими автором положеннями щодо комплексного дослідження нормативних основ її реалізації та розширює доктринальні уявлення про правові форми здійснення державних функцій.

По-третє, науково вагомим є обґрунтування у роботі взаємозв'язку між трансформацією економічної функції держави та впливом глобалізаційних і інтеграційних процесів. Зокрема через аналіз правового статусу та ролі міжнародних організацій, дисертантці вдалося простежити зміну парадигми державного втручання в економіку від суто ієрархічного до «мережевого» та наднаціонального регулювання.

По-четверте, заслуговує на увагу прагнення здобувачки розглянути сучасні трансформації економічної функції держави крізь призму новітніх викликів, зокрема цифровізації економіки, що відображає спробу оновлення традиційних теоретичних підходів і кореспондує із визначеною новизною дослідження.

Проте, слід зазначити, що певні формулювання щодо новизни окремих результатів можна розглядати із деякими застереженнями. З огляду на динамічний характер розвитку наукових досліджень щодо аналізу економічної функції держави, окремі питання вже певною мірою розглядалися в сучасній українській правовій літературі. Зокрема, питання загальнотеоретичного визначення функцій

держави та їх класифікації вже були предметом вивчення у працях представників української школи теорії держави і права. Окремі аспекти правового регулювання економічної діяльності та адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС також фрагментарно висвітлювалися у наукових розвідках останніх років. Крім того, аналіз інструментів «м'якого права» та ролі міжнародних організацій у внутрішніх правових процесах уже певною мірою представлений у сучасних дослідженнях з міжнародного права. Тому наукова новизна дисертаційного дослідження проявляється не стільки в кожному окремому елементі, скільки у комплексному та системному поєднанні зазначених аспектів у межах даного дослідження, що дозволило автору сформулювати цілісне бачення міжнародно-правового виміру економічної функції саме в межах спеціальності 081 «Право».

Теоретичне значення дисертаційної роботи. Результати дисертаційної роботи сприяють поглибленню теоретичних уявлень про правову природу економічної функції держави та особливості її реалізації в умовах глобалізації й розвитку міжнародно-правового регулювання. У дослідженні розширено наукове розуміння взаємозв'язку між внутрішньодержавними функціями та міжнародно-правовими зобов'язаннями держави, а також уточнено місце економічної функції у системі функцій сучасної держави з урахуванням інтеграційних процесів. Теоретичне значення роботи полягає також у систематизації підходів до визначення нормативних та інституційних механізмів реалізації цієї функції, що створює підґрунтя для подальших наукових досліджень у сфері взаємодії національного та міжнародного права, а також розвитку концепцій глобального економічного врядування і правового забезпечення економічної політики держави.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що проведений правовий аналіз, на підставі якого сформульовані основні положення та висновки, відображають процес становлення й розвитку сучасного розуміння економічної функції держави у її міжнародно-правовому вимірі. Результати роботи розкривають механізми формування та реалізації цієї функції, а також визначають перспективні напрями

розвитку міжнародно-правових інструментів її регулювання в умовах глобальних трансформацій.

Водночас, практична цінність цієї роботи доповнюється такими аспектами застосування результатів дисертації: 1) положення та висновки дисертації можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень у сфері реалізації економічної функції держави у міжнародно-правовому вимірі; 2) наукові положення, викладені в дисертації, можуть бути використані при викладанні курсів «Міжнародне право», «Право Європейського Союзу» та «Міжнародне економічне право», а також для вдосконалення навчальних програм і підготовки підручників; 3) результати дисертації можуть бути використані в законодавчій діяльності органів державної влади України для вдосконалення законодавства у сфері економічного регулювання, а також для підготовки та підвищення кваліфікації юристів.

Оцінка структури дисертаційного дослідження і логіки викладу. Структура і зміст роботи відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації становить 286 сторінок.

Повнота апробації та публікацій. Положення, що містяться в дисертаційному дослідженні та виносяться на захист, розроблені авторкою особисто. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені у 9 наукових працях, з яких: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, 5 праць апробаційного характеру.

Оцінка дотримання академічної доброчесності. За результатами ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження підстав для сумнівів щодо самостійного характеру виконання роботи не вбачається. Аналіз використаних у роботі джерел та характер їх цитування свідчить про дотримання вимог академічної доброчесності. Підстав вважати, що в дисертаційному дослідженні наявні порушення академічної доброчесності, не встановлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження.

Загалом позитивно оцінюючи значення дисертаційного дослідження та його зміст, варто зауважити про наявність деяких положень, що потребують додаткової аргументації та зумовлюють дискусію, зокрема:

1. Щодо теоретико-методологічних аспектів визначення та змісту економічної функції держави. Зміст даного питання розкривається авторкою у Вступі (при обґрунтуванні наукової новизни), у Розділі 1, де здійснюється ретроспективний аналіз еволюції відповідних концепцій, а також підсумовується у Висновках. У межах наукової дискусії щодо запропонованих результатів дослідження варто звернути увагу на наступне. У дисертаційній роботі проведено системний аналіз наукових підходів до розуміння економічної функції держави, що дозволило авторці простежити трансформацію відповідних доктрин – від класичних теорій до сучасних моделей. Водночас сформульоване авторське визначення економічної функції держави у міжнародно-правовому вимірі, попри свою комплексність, значною мірою має узагальнюючий характер щодо вже наявних у науковій літературі підходів. У зв'язку з цим для посилення наукової новизни роботи доцільно було б чіткіше окреслити конкретні дефінітивні елементи, які вперше вводяться авторкою до наукового обігу, або ж розвинути та конкретизувати власну концептуальну модель економічної функції держави, яка б відображала її якісно новий зміст саме у міжнародно-правовій площині.

У зв'язку з цим, погоджуючись із важливістю врахування зовнішніх чинників, варто також звернути увагу на ризик надмірного розмивання меж між внутрішніми та зовнішніми функціями держави. Оскільки реалізація міжнародних стандартів та зобов'язань дедалі глибше інтегрується у внутрішню економічну політику (особливо в контексті євроінтеграції України), виникає питання методологічного характеру: чи зберігає економічна функція свою класичну ідентичність як внутрішня форма діяльності держави, чи вона трансформується у похідний елемент її зовнішньополітичної активності? Вбачається, що більш детальна аргументація щодо збереження балансу між міжнародним регулюванням та національною автономією у цьому питанні сприяла б посиленню теоретичної бази дослідження.

2. Щодо аналізу ролі міжнародних організацій та проблеми економічного суверенітету держави. У Підрозділі 2.2., а також у Розділі 3 дисертаційної роботи авторка наводить змістовний опис договірних та інших механізмів впливу провідних міжнародних організацій (СОТ, МВФ, ОЕСР тощо) на формування сучасних стандартів реалізації економічної функції держави. Дослідниця справедливо акцентує увагу на тому, що в сучасних умовах держава не може залишатися ізольованим актором, а її економічна діяльність значною мірою детермінована міжнародно-правовими зобов'язаннями. Водночас слід зауважити, що потенціал для критичного аналізу діяльності згаданих інституцій залишився реалізованим не повною мірою, оскільки виклад матеріалу в цій частині має переважно описовий характер. Зокрема, у контексті дослідження міжнародно-правового виміру економічної функції держави доцільно було б не лише описати повноваження цих організацій, а й більш чітко оцінити реальну ефективність їхніх механізмів у кризових умовах, а також проаналізувати ризики, які виникають для економічної безпеки держав-реципієнтів.

Окремої уваги заслуговує окреслена авторкою проблема конфлікту між національним суверенітетом та вимогами міжнародних фінансових інституцій (зокрема, МВФ). Дисертантка слушно вказує на складність балансування між зовнішньою допомогою та збереженням державної самостійності. Проте дискусійним залишається питання встановлення конкретних юридичних критеріїв так званої «допустимої межі» обмеження економічного суверенітету держави. Відсутність у роботі чітко сформульованих параметрів, за якими міжнародні рекомендації починають підміняти собою суверенну волю держави, дещо знижує практичну цінність запропонованих рекомендацій щодо імплементації міжнародних стандартів у законодавство України.

3. Щодо врахування асиметрії розвитку держав та механізмів захисту національних інтересів України. Заслуговує на підтримку висновок авторки про необхідність врахування асиметрії розвитку країн у міжнародних договорах. Здобувачка справедливо вказує, що формальна рівність сторін у міжнародному економічному праві часто не враховує реальних можливостей держав-учасниць.

Водночас, з огляду на фокус роботи на міжнародно-правовому вимірі, доцільно було б поглибити аналіз конкретних правових механізмів, що дозволили б захистити економічні інтереси України саме як держави, що перебуває в стані тривалої повномасштабної війни. Зокрема, у межах багатосторонніх торговельних угод (наприклад, у системі СОТ) існують інструменти «винятків із міркувань безпеки», проте авторське бачення їхньої практичної імплементації та трансформації в ефективні важелі підтримки національної економіки залишилося не до кінця розкритим. Більш детальна розробка рекомендацій щодо правового захисту вітчизняного виробника в умовах воєнних ризиків суттєво посилила б практичну значущість роботи для формування зовнішньоекономічної стратегії України.

4. Щодо практичної імплементації та нормативної конкретизації запропонованих рекомендацій. У третьому розділі дисертації сформульовано низку рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України в контексті наближення до *acquis* ЄС. Разом з тим, окремі пропозиції авторки мають доволі загальний характер (наприклад, щодо необхідності «інституційної трансформації» чи «підвищення ефективності правового регулювання»), що цілком відповідає теоретико-правовому рівню дослідження, проте водночас потребує більшої деталізації на рівні конкретних процедур. Вбачається, що робота суттєво виграла б від уточнення правових механізмів реалізації зазначених змін, зокрема, через формулювання конкретних пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів або деталізацію конкретних процедур міжвідомчої взаємодії.

Особливої уваги в контексті прикладного застосування результатів дослідження потребує питання впровадження інструментів протидії агресивному податковому плануванню. Аналізуючи План дій BEPS у Підрозділі 3.2, авторка слушно наголошує на його важливості, проте поза фокусом дослідження залишилися специфічні ризики його імплементації в країнах із перехідною економікою. У межах дискусії варто було б акцентувати увагу на тому, що надмірний фіскальний тиск, спричинений жорстким впровадженням стандартів BEPS без належних компенсаторних механізмів, може пригнічувати інвестиційну

привабливість України в період повоєнного відновлення. Більш виважений підхід до адаптації цих стандартів, який би враховував баланс між фіскальною дисципліною та стимулюванням бізнесу, дозволив би посилити практичну значущість сформульованих у роботі висновків.

Загальний висновок щодо дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота виконана на достатньому теоретичному рівні, запропоновані дисертанткою положення мають наукову цінність, оскільки покликані стати доповненням щодо практичного розв'язання окреслених у дослідженні проблем, та можуть стати основою для подальших наукових пошуків у цій сфері.

Дисертація Матієвої Яни Сергіївни «Економічна функція держави: міжнародно-правовий вимір», подана на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» в галузі знань 08 «Право».

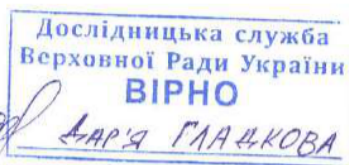
Офіційний опонент:

головний науковий консультант
відділу з питань економічного розвитку
та фінансової політики
Дослідницької служби
Верховної Ради України,
професор кафедри публічного та
міжнародного права
НІІ Юридичний інститут
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
доктор юридичних наук, доцент

Ольга СТРЕЛЬЦОВА

04 травня 2026 р.

Забідуває організаційного відділу